

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
3. LÉKAŘSKÁ FAKULTA

FNKV / Klinika pracovního a cestovního lékařství

Eva Hrušková Reinová

**Světová náboženství a jejich význam pro
osoby vyjíždějící do zahraničí**

World religions and their importance for travellers

Diplomová práce

Praha, říjen 2010

Autor práce: Eva Hrušková Reinová
Studijní program: Všeobecné lékařství
Vedoucí práce: **Doc. MUDr. Evžen Hrnčíř Csc.**
Pracoviště vedoucího práce: **Klinika pracovního a cestovního
lékařství FNKV**
Datum a rok obhajoby: říjen 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla používána ke studijním účelům.

V Praze dne **27. října 2010**

Eva Hrušková Reinová

Obsah

OBSAH	4
1. ÚVOD	5
2. ÚVOD DO SVĚTOVÝCH NÁBOŽENSTVÍ	7
2.1 DNEŠNÍ SVĚT VÍRY	7
2.2 NÁBOŽENSTVÍ A JEJICH OBECNÉ PRINCIPY	9
3. KŘESŤANSTVÍ	12
3.1 ÚVOD A HISTORIE	12
3.2 NÁBOŽENSKÁ PRAXE	13
3.3 PROBLÉMY KŘESŤANSKÉHO SVĚTA	14
4. ISLÁM	16
4.1 ÚVOD A HISTORIE	16
4.2 SVÁTKY A RITUÁLY - PĚT PILÍŘŮ ISLÁMU	18
4.3 MEKKA	20
4.4 RAMADÁN	22
4.5 ŠARÍA	24
5. HINDUISMUS	25
5.1 ÚVOD A HISTORIE	25
5.2 GANGA	27
5.3 NÁBOŽENSKÁ PRAXE A RITUÁLY	30
6. JUDAISMUS	32
6.1 ÚVOD A HISTORIE	32
6.2 NÁBOŽENSKÁ OBEC	33
6.3 ŽIDOVSKÉ TRADICE	34
7. ZÁVĚR	38
SOUHRN	41
SUMMARY	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43

1. Úvod

Svět počátku 21. století je označován jako velký soubor mnoha prvků globalizace – společnost, ekonomika, politika i kultura se díky v minulosti nebývalé propojenosti mění směrem ke stavu, ve kterém jsou rozdíly mezi jednotlivými elementy stále menší a menší. Tento nerovný proces, v jehož důsledku se některé části světa relativně přibližují, zatímco jiné naproti tomu relativně oddalují, dnes bez ohledu na geografickou vzdálenost překonává velké milníky počátků kultur, které mu daly svým dlouhým vývojem vzniknout. Dříve než kdy jindy poznáváme cizí země, cestujeme do států, které byly po mnoho staletí odděleny velkou vzdáleností či pro člověka těžko překonatelným oceánem, a navštěvujeme místa, která jsou z hlediska tamější kultury klíčová či přímo určující - to vše je dnes možné během několika hodin.

Svět kultury, místních tradic a mentality, kterou chceme jako cestovatelé během krátkého či delšího pobytu v cizokrajných zemích poznat, je mimo jiného také velmi úzce provázán s náboženskými směry, které jsou v dané lokalitě vyznávány. Otázky náboženství a víry v mnoha zemích zůstávají skryty pod povrchem všedního života, v jiných jsou zas stavěny na odiv takovým způsobem, že není možné mít o vyznání na daném místě pochyb. V obou případech jsou to však právě náboženství, která skrytě či otevřeně určují mentalitu národů a z velké míry i jejich životní styl. Z hlediska orientace v cizích, zvláště pak neevropských zemích, je proto vhodné zaměřit se právě na tyto kořeny, které identitu obyvatel různých národů budovaly od samotného počátku, nezřídka i několik století nazpět, a odlišit je od návyků vlastních, které utvořil až dnešní

moderní svět. Poznatky o životě spojeného s vírou mohou totiž vypovědět mnohé nejenom o hodnotě jeho duchovní stránky, která je pro nás jako obyvatele Evropy mnohdy stěží pochopitelná, ale i po čistě fyzické, materiální úrovni, v jaké na něj pohlížíme kupříkladu i z hlediska současné medicíny, stravování či hygieny.

Protože právě tato oblast skýtá mnoho zajímavých možností, jak se na skutečnosti v náboženství zmíněné či přímo uvedené dívat, zvolila jsem jako téma své diplomové práce právě tento okruh.

2. Úvod do světových náboženství

2.1 Dnešní svět víry

Ačkoli se dnešním církvím a náboženstvím v době rozvinuté komunikace a vědy z hlediska moderního a racionálního člověka nepřisuzuje takový celospolečenský význam jako v minulosti, jejich vliv na současné dění je stále viditelný a velký.

Nejedná se zde jen o historické odkazy, které každé ze skutečně tradičních náboženství po dlouhá staletí nese a které pod hlavičkou posvátnosti či spirituality vrací mysl člověka k úvahám o jeho existenci, myšlenkách, budoucnosti a smyslu jeho samého či dokonce „čehosi vyššího“, ale i o odkazy nadčasové, které se v nenápadných linkách zakotvených do věrouky dotýkají i běžných lidských činností, rodinného a společenského života či duševní hygieny sebe samého.

Protože pojmut všechny tyto navzájem se prolínající se vlivy by bylo nadmíru obsáhlé a nelze tak učinit bez zřetelně vymezených hranic a cílů, zaměřím se zde převážně na nejtypičtější směry, se kterými člověk žijící v českém, potažmo evropském prostoru přijde na svých zahraničních cestách nejčastěji do styku. Jako klíč pro určení těchto směrů by mohlo sloužit zastoupení jednotlivých náboženství mezi celkovou světovou populací. Ačkoli v některých místech zcela jistě existují lokální výjimky, které popírají níže uvedené poměrné zastoupení (např. místní církevní odnože, sekty či jiná duchovní uskupení), pro zachování jisté míry obecnosti nebudeme v následujícím textu takovéto „extrémy“ předpokládat a pro utváření závěrů budeme vycházet z většinově známých a platných faktů.

Rozložení současných nejvýznamnějších světových náboženství dle nejmarkantnějšího a nejvíce vypovídajícího ukazatele, tj. z hlediska počtu věřících či stoupců, zobrazuje následující přehled (Tabulka 1).

Název náboženství	Odhadovaný počet stoupců	Hlavní oblasti výskytu
Křesťanství	2,1 miliardy	Celosvětové rozšíření kromě severozápadní Afriky, Arabského poloostrova a některých částí střední, východní a jihovýchodní Asie
Islám	1,5 miliardy	Střední východ, severní Afrika, střední a jižní Asie, západní a východní Afrika, Indický subkontinent, Rusko, Čína, Balkán a Majské souostrovní
Hinduismus	900 milionů	Indický subkontinent, Fidži, Guyana a Mauritius
Tradiční čínské náboženství	394 milionů	Čína, Korea, Vietnam a čínské diaspory
Buddhismus	376 milionů	Indický subkontinent, východní Asie, oblast Indočíny a některé ruské regiony
Tradiční náboženství původních obyvatel	300 milionů	Amerika, Afrika
Tradiční africké náboženství	100 milionů	Afrika
Sionismus	23 milionů	Indie, Pákistán, Afrika, Kanada, USA, Spojené království
Spiritismus	15 milionů	Brazílie
Judaismus	14 milionů	Izrael, USA, Evropa
Bahá'í	7 milionů	Celosvětové rozšíření bez hlavních center výskytu
Džinismus	4,2 milionů	Indie a východní Afrika
Šintoismus	4 miliony	Japonsko
Caodeismus	4 miliony	Vietnam
Zoroastrianismus	2,6 milionu	Střední východ, Spojené království
Tenrikyo	2 miliony	Japonsko
Neopohanství	1 milion	USA, Kanada
Unitářský universalismus	0,8 milionu	USA
Rastafariánství	0,6 milionu	Jamajka
Scientologie	0,5 milionu	Celosvětové rozšíření bez hlavních center výskytu
Bez vyznání (necírkevní, ateisté, apod.)	1,1 miliardy	

Tabulka 1 - Tabulka světových náboženství

Jak je z uvedeného přehledu patrné, pokrytí každého ze tří nejvýznamnějších světových náboženských směrů zasahuje hned

do několika kontinentů, oddělených vedle velké vzdálenosti i moři či oceány. I z tohoto pohledu je patrné, že jak křesťanství, tak i islám a hinduismus patří k duchovně nejstálejším směrům s největším potenciálem a schopností rozšiřovat se a myšlenkově se rozvíjet. Právě těmto třem směrům budou věnovány i samostatné kapitoly v následujícím textu. Bez zajímavosti není ani počet obyvatel, kteří se nehlásí k žádnému náboženskému směru – tento podíl tvoří zhruba jednu šestinu světové populace a indikuje tak fakt, že náboj víry je napříč celým světem skutečně prostoupen.

2.2 Náboženství a jejich obecné principy

Na náboženské směry, které jsou z hlediska dlouhodobého vývoje v minulých staletích ustálené a které tedy lze s velkou mírou konzistence navzájem srovnávat, můžeme pro tyto účely nahlížet v několika následujících okruzích:

- pojetí duchovního principu
- pojetí časoprostoru
- pojetí etiky

Pojetí duchovního principu

Z tohoto hlediska lze uvedené náboženské směry rozdělit na teistické a ne-teistické. Zatímco teistické formulují koncept božského principu, ne-teistické s ním jakožto s ústřední podstatou nepracují a na metafyzické otázky se obecně nezaměřují. Jejich smyslem je především přestavení praktické metody, jak překonat strastný stav disharmonie tohoto světa a jak dosáhnout stavu harmonického (např. v buddhismu - dosažení nirvány).

Teistické systémy lze rozdělit na monoteistické a polyteistické - a ačkoli je u nich orientace na božskou podstatu zjevná, přesto jsou v chápání věřících velmi rozdílná. Zatímco jeden Bůh v monoteistických náboženstvích je příkazem, jádrem kréda, a cokoli jiného je rouháním či těžkým hříchem, u polyteistických systémů je mnohobožství pouze možností, nikoli příkazem.

Pojetí časoprostoru

Velkým tématem, které se promítá do každodenního života jedince i společnosti a které je nedílnou součástí všech specifických náboženských rituálů, je samotné vnímání času a existence na tomto světě. Jelikož jde o principy, které navzájem pojí jednotlivé elementy víry, je zajímavé zmíněná náboženství rozlišit i z tohoto hlediska.

Cyklické systémy vycházejí z předpokladu koloběhu, jehož princip je chápán jako věčný, projevené formy života (např. tento svět) pak představují jednotlivé cykly. Ačkoli se jednotlivé směry od sebe v mnohém odlišují, k těmto principům mají dozajista nejbližší náboženství indická a čínská. Koloběh má zde přímou vazbu i na život člověka, což vyjadřuje kupříkladu indické náboženství v podobě karmového zákona a reinkarnace, či cykly harmonie a disharmonie v náboženstvích vzniklé na území Číny.

Lineární systémy mají s některými cyklickými společné pojetí univerzálního duchovního principu (v jejich případě jediného Boha) jako věčného, tento pozemský svět však není jedním z mnoha minulých a budoucích, je stvořený z Boží vůle a jedinečný. Stejně tak jedinečný je i život člověka - zrození a smrt jsou proto velmi významnými mezníky, byť je tu vyhlídka na

posmrtný život věčný, život duše. Pozemský život člověka i život tohoto světa má tedy svůj počátek (zrození, stvoření), tak i svůj konec (smrt, zánik).

Ačkoli jsou v základech rozdílné, oba systémy směřují k vysvobození z pout materiálního světa a k duchovní cestě, která vede k harmonickému stavu nového bytí.

Pojetí etiky

Dalších z rozměrů náboženství, který mu určuje patřičný směr a rovnováhu, je rozměr etický. Z možných rozdělení lze zmínit především tři základní: systémy pragmatické etiky, jejichž smysl je vysvobození z pout strasti poznáním (buddhismus, částečně taoismus); systémy metafyzické etiky, jejichž hlavním cílem je naplnění Božího zákona poslušností (křesťanství, judaismus, islám); a systémy zvykové, u nichž je hlavním principem zachování společenství skrze podřízení se jeho vnitřním pravidlům (hinduismus, konfucianismus).

Zmíněná etika přímou cestou velmi ovlivňuje jak chování jedince, tak i celé obraz společnosti, proto lze v tomto smyslu hovořit o náboženství etiky individualistické, kde je největší důraz kladen právě na jedince, tak i o směrech etiky kolektivní, kde je zdůrazňován pevný a vzájemný vztah k náboženské obci.

3. Křesťanství

3.1 Úvod a historie

Křesťanství (ze slova křesťan, latinsky *christianus*, řecky *christos* - pomazaný čili Mesiáš) je monoteistické, univerzální, historické (založené) a misijní náboženství, které je soustředěno kolem života a učení Ježíše z Nazaretu, kterého chápe jako mesiáše, Krista, spasitele světa, Božího syna a samotného Boha, který se v Kristu zjevil. Křesťanství vzniklo z židovství na území Palestiny, kde během svého života Ježíš působil. Toto působení a počátky křesťanství zachycuje Nový zákon, mladší část křesťanské Bible.

Křesťanství s více než dvěma miliardami věřících je nejrozšířenějším světovým náboženstvím, počet křesťanů přitom roste asi o 2 procenta ročně, tedy zhruba stejně jako celosvětová populace. V absolutních počtech je tak křesťanství nejrychleji rostoucí velké náboženství, v procentuálním přírůstku se řadí až za islám. Křesťanství není rozšířeno ve všech světadílech stejně, ale mezi náboženstvími tří kontinentů přesto dominuje (Amerika, Evropa, Austrálie), v Africe je pak jeho zastoupení zhruba stejné jako u islámu. Nepříliš početnou náboženskou menšinu tvoří křesťané v Asii, s výjimkou Jižní Koreje a Filipín.

Příslušnost ke křesťanství není dána původem nebo narozením, nýbrž křtem a osobním přijetím určitého vyznání víry (nauky) a životní praxe. Všichni křesťané věří v jednoho Boha, vyznávají Ježíše Krista jako Spasitele a Božího syna, uznávají křest a další svátosti, věří v možnost odpuštění hříchů a spásy a očekávají druhý příchod Kristův. Křesťané chápou život a smrt

Ježíše Krista jako boží čin, který člověka zachraňuje z duchovní smrti, přináší mu odpuštění a smíření s Bohem. Křesťané věří, že Ježíš zemřel na kříži, třetího dne byl vzkříšen, poté se po 40 dní ukazoval některým ze svých stoupenců a nakonec i se svým tělem vstoupil na nebe. Následně byl, podle bible a víry křesťanů, jeho učedníkům o letnicích seslán Duch svatý, který ve světě nadále působí. Křesťané očekávají druhý příchod Ježíše Krista jako soudce světa na konci dějin.

Kristovi následovníci v čele s apoštoly tvořili prvotní církve ve smyslu, v jakém ji chápeme dodnes. Původní a zcela jednotné křesťanské uskupení se postupem času rozdělilo do několika větví - dnes se hlásí většina křesťanů k jednomu ze tří hlavních směrů: západní katolictví, východní pravoslaví a protestantství, vzniklé z reformace v 16. století. Liší se od sebe odlišným chápáním vztahu věřících a církve, z čehož se odvozuje i odlišná církevní organizace. Zatímco starší církve (katolické a pravoslavné) se chápou jako nezbytné zprostředkování mezi Bohem a člověkem, řada protestantských církví se chápe jako sdružení věřících, kteří tvoří místní sbory.

3.2 Náboženská praxe

Jakkoli se praxe různých křesťanských církví od sebe v mnohém liší, shodují se v tom, že se člověk stává křesťanem přijetím křtu jako viditelného znamení odpuštění a vykoupení v Ježíši Kristu. Křesťan se má účastnit života církve, milovat bližní, odpouštět jim a šířit pokoj. Plnění těchto nároků si však věřící nezískává nějaký nárok vůči Bohu, nýbrž naopak vyjadřuje svoji vděčnost za dar života a spásy a splácí své dluhy vůči němu. Zdánlivě prosté nároky Mojžíšova Desatera přikázání jsou v

Ježíšově výkladu prakticky nesplnitelné, křesťan se tedy může spoléhat jen na boží odpuštění a milost. Všechny jednotlivé příkazy proto Ježíš shrnuje do dvou přikázání lásky a zdůrazňuje povinnost odpouštět: jen ten, kdo odpouští druhým, může doufat, že mu bude odpuštěno.

3.3 Problémy křesťanského světa

V Bibli se nachází několik příběhů, které mají i v 21. století svou paralelu. Ve Starém zákoně lze říci, že i ve starověku existovaly některé nevyléčitelné choroby a nemoci, například malomocenství. Malomocenství bylo velmi infekčním onemocněním, stejně jako je dnešní době AIDS - lidé s touto chorobou umírali a během krátké doby mohli nakazit velké množství dalších. Z hlediska prevence je však zásadní položení otázky: Kdo byl tehdy zodpovědný za to, aby se malomocenství nešířilo mezi lidmi? Bible v tomto duchu popisuje, že hlavní odpovědnost měli kněží - kněz tedy neměl za úkol starat se pouze o duchovní život, modlitby, posty, čtení Božího slova a oběti, jeho povinností bylo rovněž starat se i o to, aby se zhoubná nemoc nešířila. Dnešní představenstvo církve však navzdory technologickému i etickému pokroku, který moderní doba přinesla, stále odmítá nástroje a způsoby života, které zamezují šíření smrtelných chorob v řádech statisíců či přímo milionů věřících obyvatel.

Příkladem může být postoj církve v otázce šíření nákazy virem HIV v subsaharské Africe. Přesto, že by z hlediska omezení šíření viru bylo efektivnější seznámit obyvatele s možnostmi prevence přenosu viru při pohlavním styku používáním ochrany v podobě kondomů a následně zabezpečit jejich volnou distribuci, není tento postup křesťanskými misii praktikován, neboť církev

hlásá, že jedinou možnou prevencí nákazy virem HIV je sexuální čistota či sexuální abstinence. Předmanželský sex je odsuzován jako život v hříchu a proto pokud se takto člověk nakazí, je to chápáno jako boží trest za hříšné jednání.

Paradoxně se pak však mnohé církevní humanitární organizace ochotně starají o již nakažené lidi, byť to celosvětovou společnost stojí daleko více úsilí, finančních prostředků a především lidských životů. Pouhé řešení následků a přehlížení původu a příčiny tohoto problému je však dlouhodobě neudržitelným procesem – síla náboženské praxe a víry je zde evidentní překážkou pro přirozený vývoj a pro tak důležitý tok nových informací.

4. Islám

4.1 Úvod a historie

Islám je nejmladší z trojice monoteistických náboženství vzniklých na Blízkém východě. Do svého věroučného jádra si vložil absolutní nárok na vlastnictví konečné podoby Božího zjevení, která sice uznává, ale zároveň překonává starší zjevená učení, zvláště pak biblická. Muslimové tedy křesťanům a židům přiznávají, že svou víru založili na pravém zjevení, tj. na Písmu (v arabské terminologii Knize, *Kitáb*), seslaném prostřednictvím proroků lidem od Jediného Boha, avšak vytýkají jim, že toto zjevení svévolně pokazili.

Slovo *islám* znamená "odevzdání se (do Boží vůle)". Věřící, který se v tomto duchu plně Božím příkazům podřizuje, tj. vyznavač islámu, se označuje slovem odvozeným od téhož kořene: muslim. Stojí za zmínku, že hlásky s-l-m obsažené v tomto kořeni, připomínají Arabům i pojem *salám*, mír, který má věřícím život v souladu s Boží vůlí přinést. Islám, podobně jako judaismus, klade větší důraz na dodržování příkazů, než na jemnosti věrouky. V souladu s biblickou tradicí, na níž islám navázal, muslimové chápou dějiny jako lineární proces, který zahájil Bůh stvořením světa a člověka. Jeho důležitými body byla vystoupení proroků, vrcholným bodem se pak stalo zjevení Koránu Muhammadovi a triumf okolo tohoto proroka, který islám učinil základem organizované náboženské obce.

Islám ve svém plném významu překračuje meze běžného pojetí náboženství. Muslimští teologové a právníci jej někdy definují jako věrouku (*'aquída*), Bohem určený systém práva

(šarí'a) a civilizaci. Jinými slovy, islámská víra se odrazila v ustavení bohatě propracovaného právního systému příkazů a zákazů a zároveň ovlivnila kulturní vzory v životním způsobu muslimů na celé obrovské rozloze světa, kde se islám prosadil - a to od západních břehů Afriky až po jižní ostrovy Filipín. Sám islám ani nevytváří církvev v běžném slova smyslu, za organizační formu náboženské obce je považován stát - i proto se islám v dějinách projevoval státotvorně.

Moderní doba se svou zvýšenou mobilitou a silící globalizací přivedla muslimy i do postavení menšinové diaspory v Evropě, Americe a Austrálii. Islám je druhé světové náboženství po křesťanství, statisticky se k němu počítá asi 1,5 miliardy lidí.

Islám vstupuje na scénu dějin učením a triumfem svého proroka, mekkánského rodáka Muhammada ibn Abdalláha (570?-632 n. l.). Jeho životopisu se děti s z muslimských rodin učí již doma a pak ve škole jako jedinečnému světodějnému příběhu, udávajícímu vzor k následování a ustavujícímu i jejich vlastní kulturní identitu. Muhammad však nekonal zázraky, velkým zázrakem je totiž především Korán, svaté písmo islámu, které Bůh za zprostředkování anděla Džibrila (jenž měl předobraz v biblickém Gabrielovi) seslal jeho ústy. V lidové muslimské zbožnosti se mu nicméně přičítá množství nadpřirozených dějů, které jsou věčnými náměty lidových představ a básnických představení. Muslimové Muhammada nezbožšťují, zdůrazňují jeho lidskost, ale zároveň jsou velmi citliví na jakékoliv projevy neúcty k němu. Svědčí o tom silné pohoršení, jaké v islámském světě vyvolalo prostořeké vtipkování Salmana Rushdieho v Satanských verších nebo jaké

mohou vyvolat jakákoliv slova nebo kresby zlehčující Proroka islámu.

Rozdíly mezi islámem a ostatními blízkovýchodními náboženstvími byly vymezeny poměrně zřetelně - oproti židovské sobotě a křesťanské neděli Muhammad určil za hlavní bohoslužebný den pátek. Oproti troubení, vyzvánění či zvuku dřevěných klapadel pak byl v islámu jako prostředek svolávání k modlitbě určen lidský hlas.

4.2 Svátky a rituály - pět pilířů islámu

Na základě Koránu a Prorokovy *sunny* muslimští právníci vypracovali v 8.-10. století podrobní právní systém, zahrnující vedle povinností člověka vůči Bohu i normy pro jednotlivce v jeho osobním, rodinném a širším společenském světě - souborně se pak označují jako pět pilířů islámu. Dva určují povinnosti každodenní, další dvě se aktualizují jednou ročně, pátá představuje duchovní vrchol života.

První je vyznání víry, *šaháda*, která muslima provází celým životem. Zní: Vyznávám, že není boha kromě Boha a Muhammad je posel Boží. Vážně míněným pronesením tohoto vyznání lze přijmout islám. Muslim ji pronáší při všech denních modlitbách.

Druhou povinností je obřadní modlitba (arabsky *salát*, persky a turecky *namáz*). Dospělý zdravý muslim je povinen modlit se pětkrát denně ve stanovených denních dobách, při plnění několika podmínek. První z nich je rituální čistota (*tahára*), které se dosahuje koupelí nebo omytím. Další podmínky jsou čistota místa a šatu, zaujetí modlitebního směru k Mekce, znalost

modlitebních časů, zbožné předsevzetí, znalost modlitebních pohybů a textu modlitby v arabštině. Věřící se může modlit na kterémkoli čistém místě, pouze v pátek v poledne platí pro všechny povinnost účasti na kázání a společné modlitbě v mešitě.

Speciální stránku islámu vyjadřuje povinnost *zakátu*, tj. almužny či náboženské daně, kterou věřící poskytuje jednou ročně ve výši, jejíž minimum stanoví *šarí'a*. Tvoří zhruba 2,5 % z ročních peněžitých příjmů. Islám ovšem vybízí věřící i k další dobročinnosti, k almužnám nad stanovené minimum.

V měsíci ramadánu islám ukládá věřícím 30 dnů postu (*saum*), každý den od východu do západu slunce. V této době se má muslim zdržovat jídla, pití, kouření, sexu i hádek. Ramadán, kdy si muslimové připomínají seslání Koránu, má být měsícem zbožného rozjímání. V tomto měsíci citelně mění životní rytmus. Lidé odpoledne vyspávají, společenský a zčásti hospodářský život se přesouvá do nočních hodin. První jídlo po západu slunce je příležitostí k přátelským setkáním. Muslimové rádi zdůrazňují morální zásadu postu - člověk se učí sebeovládání a bohatí poznávají, co je to hlad.

Jednou za život by každý muslim měl vykonat pouť do Mekky (*hadždž*), a to ve 12. měsíci islámského lunárního kalendáře. V poutních dnech se v Mekce v naší době shromažďují asi tři miliony poutníků ze všech končin islámského světa. Pouť, velmi náročná na organizaci, je i velkou příležitostí uvědomit si celosvětovou dimenzi islámu.

Po uvedení pěti "pilířových" povinností probírají islámské právní knihy zpravidla téma *džihád*. Většina právníků se v podstatě shodla, že džihád, tj. vynaložení úsilí pro silám, má více podob. Nejznámější a v Koránu nejčastěji tematizovaný je džihád vedený zbraní. Ten je ale možný jenom za určitých podmínek a nejde o povinnost individuální - jako u pěti pilířů - ale o záležitost kolektivní. V moderní době mnozí významní muslimové zdůrazňují jako podstatnější význam džihádu boj za vlastní mravní zdokonalení, jaké již Muhammad označoval za "velký džihád". Bohužel různá sdružení, ve velké většině ilegální, která vznikla v minulých 2-3 desetiletích a dala si do štítu označení Džihád, mají na mysli hlavně ozbrojený boj.

4.3 Mekka

Mekka (celým jménem Makkah al-Mukarramah) je město v Saúdské Arábii 90 km od pobřeží Rudého moře, známé hlavně díky tomu, že je posvátným a poutním městem islámu.

Uprostřed města je velká poutní mešita *al-Masdžid al-Haram* s devíti minarety. V jejím středu je *Ka'ba*, kamenná krychlová struktura, která je v islámu považovaná za nejposvátnější místo, které podle muslimů postavil sám Ibrahím (Abrahám). V kostce je uložen černý kámen, který je údajně meteorického původu.

Pouť do Mekky by měl alespoň jednou za život uskutečnit každý dospělý, duševně zdravý muslim, a to bez rozdílu pohlaví. Islám nevyžaduje, aby se poutníkem stal člověk, který nemá na pouť dostatek prostředků, nebo cítí, že by cestou riskoval život. V případě nemoci je možné poslat za sebe i náhradníka.

Svatá pouť se skládá z řady předepsaných úkonů a její průběh má ustálenou formu. Návštěvník Mekky se může rozhodnout pro vykonání celé pouti - *Hadždž*, nebo se lze spokojit s její hlavní částí, a vykonat pouze kratší "malou pouť" zvanou *Umra*, která zahrnuje sedminásobné obcházení *Ka'by*, případně dotýkání se jejích zdí, či líbání jejích kamenů. První povinnost - uvedení se do stavu zasvěcení a rituální čistoty - je třeba splnit neprodleně po vstupu na území Mekky a jejího nejbližšího okolí. Bez rozdílu pohlaví a bez ohledu na zámožnost či sociální původ, obléká poutník prosté bílé roucho. Součástí hadždže je také symbolické kamenování Satana v údolí *Miná* a každý poutník zde má rituálně obětovat zvíře - zpravidla se jedná o ovci nebo kozu. Celá pouť končí opět modlitbou v blízkosti *Ka'by*.

Mekku každoročně navštíví více než tři miliony poutníků z celého světa, velké shromáždění lidí a povaha místa však návštěvníkům tohoto místa přináší i své stinné stránky. Každým rokem je zde vlivem nezabezpečeného rituálu ušlapáno několik desítek lidí, další pak umírají na následky dehydratace a infekčních onemocnění. Nejvyšší riziko nákazy je vzhledem k velkému počtu poutníků meningokokovou encefalitidou, jejímž původcem je *Neisseria meningitidis*. Je známo 13 sérologických skupin *N. meningitidis*, nejčastějšími původci onemocnění jsou mikroby ze skupin A, B, C, Y a W-135, přičemž na arabském poloostrově převažuje typ W-135. Proto je pro poutníky do Saudské Arábie do Mekky a Mediny v době svátků povinné očkování proti meningokokovým onemocněním konjugovanou tetra vakcinou A+C+Y+W135, která nemá být starší než 3 roky a musí být podána minimálně 10 dní před vstupem do země.

Bohužel tato vakcína není v současné době v České republice registrována.

Dále je v době pouti požadované očkování proti choleře a u dětí do 15 let je doporučeno očkování proti poliomyelitidě (dětské přenosné obrně).

Vykonat pouť smí výhradně muslim. Cizím státním příslušníkům jsou pro pouť do Mekky vydávána zastupitelskými úřady Saúdské Arábie zvláštní víza. Vstoupit do svatého okrsku v Mekce a jejím okolí, jako i do města Medína, je nemuslimům zakázáno. Podle tradičního islámského práva hrozí za porušení zákazu trest smrti.

4.4 *Ramadán*

Devátý měsíc islámského kalendáře je též postní měsíc *Ramadán* - během tohoto měsíce obdržel Mohamed první boží znamení. *Ramadán* má být vyhrazen posilování zbožnosti, meditacím a urovnávání konfliktů mezi muslimy. Kromě zákazu jídla a pití přes den by rovněž neměli používat parfémy, souložit, mluvit vulgárně, hádat se, pomlouvat a jinak škodit dalším muslimům.

Jíst za dne během ramadánu je dovoleno malým dětem, těhotným a kojícím ženám a starým a nemocným. Co se týče pití, bývá tolerována čistá voda. Nemuslimští turisté, kteří po dobu ramadánu nacházejí v muslimské zemi mimo turistická letoviska, jsou většinou instruováni, aby přes den alespoň nejedli a nekouřili na veřejném prostranství. Kromě toho je ramadán také měsícem s větším počtem dopravních nehod. Pramení to z vyčerpání, které zejména v podvečer doléhá na řidiče, kteří celý den nejedli a nepili.

Ačkoliv muslimové tento měsíc velmi respektují, v některých destinacích, zejména ve městech a turistických letoviscích (např. v Tunisku) přibývá těch, kteří ho kvůli ekonomickému aspektu nedodrží. V některých státech, např. v Egyptě, je po dobu ramadánu posunut čas z letního nazpět na zimní z toho důvodu, aby bylo věřícím umožněno ukončit celodenní půst o hodinu dříve, proto je na tento nepravidelný aspekt především z hlediska cestování nutné brát zřetel.

4.5 Šaría

Šaría je právní rámec, založený na islámských náboženských textech, který reguluje některé veřejné i soukromé aspekty života muslimů. Zabývá se téměř všemi běžnými záležitostmi života včetně politiky, ekonomie, bankovníctví, obchodu, smluv, rodiny, sexuality, hygieny i sociálních věcí.

Většina zemí na blízkém východě udržuje duální systém sekulárních a náboženských soudů, přičemž náboženské soudy řeší převážně otázky manželství a dědictví. Naproti tomu Saudská Arábie a Írán udržují Šaría jako jediný a výhradní zdroj práva včetně náboženské policie, kontrolující dodržování zásad daných tímto systémem.

Šaría upravuje postavení mužů a žen ve společnosti. Zatímco ženě je odepřeno provdat se za nemuslima, v manželství jí nařizuje podřízenost a ztěžuje jí možnost domoci se rozvodu, muži naopak dává právo mít současně až čtyři manželky a umožňuje mu právo na rozvodu bez větších komplikací.

V některých případech je žena hodnocena jen jako polovina muže – z hlediska dědických nároků a nároků na odškodnění a také při hodnocení svědecké výpovědi u soudu, K těmto omezením přidávají staré tradice ještě povinnost zahalování a omezují jiné aspekty chování ve veřejném životě. Z hlediska nenarušování tohoto systému a tradic je doporučeno nemuslimským osobám, hlavně ženám, nenosit na veřejnosti příliš vyzývavé oblečení, výrazné líčení a také se vyvarovat důvěrných projevů vůči partnerovi (např. líbání, hlazení, držení se za ruce).

5. Hinduismus

5.1 Úvod a historie

Pojme hinduismus je neindickým označením pro souhrn náboženských směrů vzešlých z tradice *véd* a *upanišád*, který byl zaveden na Západě jako zastřešující pojem. Pro Indý je toto náboženství natolik součástí života, že pro něj nemají ani žádnou instituci, ani vlastní specifický název.

Hinduismus patří k nejstarším praktikovaným náboženstvím vůbec, s kořeny sahajícími daleko před 1. tisíciletí př. n. l. Dobu jeho přesného vzniku určit možné není, neboť to nebyl náhlý zlom jako v případě jiných věrouk, ale pozvolný přechod od tradic védského náboženství. Ani osobnost zakladatele v hinduismu neexistuje – na rozdíl od jiných nepřičítá svůj vznik žádné mýtické, natož pak historické osobnosti.

V užším slova smyslu pak hinduismus označuje období vývoje přibližně od 4. stol. př. n. l., kdy začaly vznikat velké eposy Mahábhárata a Rámájana či kodex společenských a etických pravidel Manusmrti (2. stol. př. n. l. - 2. stol. n. l.).

Hinduismus sám o sobě nemá žádný kánon, který by přesně vymezoval závazný okruh náboženských představ. Vlastní učení hinduismu je obsaženo v náboženské literatuře dvojího druhu: jednak to jsou *védy*, *bráhmany* a *upanišády*, které se pohybují na rozmezí výkladu rituálů a první indické filosofie, a pak také *smrti* a *védágy*, které se týkají pomocných věd védských - fonetiky, rituálů, gramatiky, metriky a hvězdářství. Jazykem posvátných textů byl *sanskrt*, kanonizovaný dialekt bráhmanské vrstvy, tedy příslušníků kasty kněžích, znalců posvátných písem a nositelů vzdělanosti.

Písemným základem hinduismu tvoří védy, které vznikly v období 1500-400 př. n. l. – *Rgvéd, Sámavéd, Jadžurvéd a Atharvavéd*. Jde o spisy určené pro kněze a jejich pomocníky k přinášení obětí a vzývání bohů. Součástí véd jsou také *upanišady*, hovořící o splnutí duše a boha. Mezi věřícími je velmi oblíben epos Mahábhárata (Velká válka Bharatovců) pojednávající o válce mezi Kuruovci a Pánduovci. Obzvláště jeho část zvaná Rámájana (Činy Rámovy). Další součástí Mahábháraty Bhagavadgíta (Zpěv vznešeného), filozofický rozhovor mezi Krišnou, vtělením boha Višnu, a pochybujícím bojovníkem Ardžunou, je považována za jeden z nejdůležitějších náboženských textů lidstva. Kromě náboženských a kultovních představ zahrnuje i etické a právní normy, jež jsou od vlastní věrouky neoddělitelné.

U hinduismu se lze setkat s cyklickým pojetím času, dějinným vývojem světa (či světů) i života jednotlivce. Po zániku světa vznikne svět nový, po tělesné smrti člověk je jeho individuální duchovní podstata, *átma*, zrodí v novém těle. Konečným cílem je *mókša*, vysvobození z koloběhu životů, překonání neklidnosti tohoto světa a vstup do harmonické, nerozporuplné formy existence (*nirvána*). Základní životním předělem tedy není smrt těla, ale *mókša*, která s tělesnou smrtí nemusí souznít.

Hinduismus je nejvíce rozšířen v Indii, Nepálu, na Bali a Mauriciu. Počet příslušníků těchto směrů se odhaduje asi na 900 milionů. Hinduisté tvoří přes 80 % indického obyvatelstva a asi 11-12 % obyvatelstva sousedních převážně muslimských států, Pákistánu a Bangladéše. V současné době ortodoxní hinduisté zastávají názor, že hinduistou se člověk může jedině narodit, a

to pouze v některé kastě; méně ortodoxní kruhy přestup k tomuto náboženství uznávají.

Hinduismus nezná pojem církve a hlavy náboženské obce, duchovenstvo různých hinduistických kultů sestává výhradně z kněžích či dědičných obřadníků náboženských rituálů. Tato víra má množství bohů a démonů, jejichž předobrazem je ústřední posvátná trojice Brahma (Stvořitel), Vinšu (Velký udržovatel), Šiva (Bořitel a Obroditel).

Všichni hinduisté věří v převtělování, při němž se individuální duše znovu rodí v jiném těle. Základní principem, podle kterého se řídí konkrétní nové zrození, je karmový zákon. Pojem *karma* (čin) v sobě zahrnuje a odráží veškeré lidské skutky. Nejde však pouze i skutky během života vykonané, ale vyslovené či zamýšlené - jedná se o jednotu myšlenky, slova a činu. Celoživotní snahou hinduisty je pak udržet svou karmu čistou, neboť pouze to mu přislubuje, že se jeho duše po smrti přerodí do lepšího života. K očištění karmy slouží mnoho motliteb a rituálů, patrně neznámějším a nejposvátnějším je smývání hříchů v posvátné řece Ganga.

5.2 Ganga

Ganga je posvátnou řekou hinduistů, symbolizující neustále proudící a nekonečný život. Tok, který protéká indickým subkontinentem v délce několika stovek kilometrů, má přes své neblahé aspekty, jakými jsou pravidelné katastrofické záplavy na rozlehlém území, také svůj neopomenutelný duchovní význam. Každý hinduista by měl v této řece alespoň jednou za život vykonat očistnou koupel a tak zbavit svou karmu hříchů.

K tomuto účelu slouží řada posvátných míst a měst podél celého toku, patrně nejznámějšími a nejposvátnějšími místy jsou pak města Váránásí a Iláhábád.

Právě ve druhém jmenovaném se každých 12 let koná svátek *Mahákumbhela*, což je dle mnohým zdrojů nejvýznamnější svátek Indie. Na soutoku řek Gangy a Jamury se schází desítky milionů lidí, aby vykonali rituální koupel.

U řeky tehdy vyrůstají velká stanová města, ve kterých lze jen ztěžka udržet pořádek. Zásadním problémem je zde už základní hygiena - na shromaždištích a v táborech je akutní nedostatek toalet a v přilehlých lokalitách se zde příchozí potýkají s nedostatkem pitné a nezávadné vody. Tyto skutečnosti mohou způsobit potíže hlavně cestovatelům ze západu, jejichž organismus není na tyto podmínky připraven. Mezi způsobenými potížemi převažují zejména průjmovitá onemocnění, z nichž nejzávažnější je cholera. Jejím původcem je *Vibrio cholera*, jež vyvolává velké množství vodnatých stolic, což může vést v krátké době k vysokému stupni dehydratace. Léčbou je dostatečná dehydratace nezávadnou vodou a podávání antibiotik. Proti choleře se proto doporučuje cestovatelům očkování inaktivovanou perorální či inaktivovanou parenterální vakcínou. V České republice je k dispozici vakcína Dukoral, jež chrání formou zkřížené imunity i proti enterotoxigenním *Escherichia coli* (asi 40 % cestovatelských průjmů), a to 6 měsíců.

Ganga je mimo jiné také hinduistickými věřícími používána i jako pohřebiště. Každý hinduista si přeje být po smrti zpopelněn na jejím břehu a pak rozprášen přímo do jejích proudících vod. Mrtvá těla některých zvláštních skupin obyvatel - těla dětí, těhotných žen, svatých mužů a lidí uštknutých kobrou -

jsou do vody rituálně vhozena bez spálení, pouze zatěžkána kamenem. Do řeky jsou též vhazována mrtvá těla skotu, neboť kráva je hinduisty uctívána jako posvátné zvíře.

Kromě rituálního znečišťování je Ganga silně zanášena i civilizačními odpady. Do řeky míří takřka vše - z menších měst a vesnic, které nejsou napojeny na kanalizaci, jsou to splašky a výkaly; z rozlehlých zemědělských oblastí se do řeky s deštěm a splavenou půdou dostávají pesticidy, herbicidy a umělá hnojiva; z továren a průmyslových objektů, kterých je podél toku mnoho set, poté odcházejí do Gangy nejrůznější jedovaté, mnohdy až extrémně toxické látky. Navzdory svému velkému duchovnímu významu je tak Ganga jedním z nejznečištěnějších toků Indie.

Díky faktorům organického i chemického znečištění, které byly výše zmíněny, je v řece možné se nakazit se velkou spoustou onemocnění. Běžné tu jsou epidemie cholery, typhu a paratyphu, či hepatitidy A.

Zásadní překážkou v prevenci proti nákaze těmito chorobami je očividně samotný náboženský rozměr této řeky - očistná koupel v Ganze je pro hinduisty stejně významná jako pouť do Mekky pro muslimy, každý věřící by ji měl vykonat nejméně jednou za život. Lidé, dospělí i děti, do řeky vstupují, polévají si její vodou hlavu a dokonce vodu z jejího toku pijí. To, že tuto koupel většinou přežijí bez újmy je dáno nejspíše odolnou mikroflórou místních obyvatel, jejichž hygienické a stravovací návyky jsou špatným životním podmínkám dlouhodobě přizpůsobeny. Cestovatelům ze západního světa však nelze v žádném případě koupel v Ganze doporučit. Rizikem nejsou jen střevní onemocnění jako cholera, typhus, amébová

infekce, ale též vážná bakteriální onemocnění jako např. tetanus či plynatá sněť z rozkládajících se těl. Dalším rizikem jsou pak závažné kožní reakce na neorganické jedovaté látky typu pesticidů aj.

Opomenout nelze ani možnost nákazy malárií, v Indii hlavně kmeny *Plasmodium ovale* a *Plasmodium vivax*. Doporučuje se proto chemoprophylaxe chlorochinem v dávce 300 mg báze jednou týdně v kombinaci s proguanilem v dávce 200 mg jednou denně. Je také možné pohotovostní samoléčba meflochinem (Lariam).

Vážným problémem je v Indii také vzteklin; vzhledem k značnému riziku nákazy se doporučuje chránit se před volně pobíhajícími psy, kterých je zvláště ve stanových městečkách velké množství. I proti vzteklině je nanejvýše vhodné nechat se očkovat, neboť její smrtelnost je 100%. V České republice jsou k dispozici vakcíny Verorab a Rabipur. Podávají se ve 3 dávkách v průběhu 1 měsíce, posilující dávka je za 1 rok, po přeočkování (posilující dávce) přetrvává ochrana 2-5 let.

5.3 Náboženská praxe a rituály

Za zmínku jistě stojí postoj hinduistických věrouk k ženám, obzvláště pak ke vdovám. Se vzrůstajícím vlivem kněžích se postoj k vdovám zhoršoval - byla tu zřejmá snaha zabránit jim v opětovném sňatku *stūj co stūj*, což mělo i důvody ekonomické. Nejen že bylo vdově znemožněno znovu se provdat, ale stala se tím neubožejším tvorem hinduistické společnosti. Pohrdání vdovou navíc pramení ze samotného karmového zákona - *Dharma*, božský řád, přikazoval ženě být vdaná. Ztratí-li manžela a přestane být vdanou ženou, přivedla si toto porušení dharmy zajisté svými špatnými skutky, a když nic jiného, pak nedokázala ochránit manžela. Docházelo tak i k sebeupalování

vdov, což neměl být projev trestu, ale očištění nešťastnice. Takto zemřelá vdova měla z bědného vdovského postavení přijít rovnou do ráje a ještě očistit manželovu rodinu od všech rituálních poskvrn. Ačkoli byl tento zvyk zakázán britskou koloniální správou, ojediněle je praktikoval dál. Poslední známý skutečný případ se odehrál r. 1987, poté byl zákon na jeho zákaz podstatně zpřísněn. Sňatky vdov jsou oficiálně povoleny od r. 1856, ve všeobecném povědomí k nim však stále přetrvává nechuť.

Světově proslulý je také pojem "posvátná kráva". Zabití krávy považuje pravověrný hinduista za smrtelný hřích, hovězí maso nemůže za jakýchkoli okolností požit. Staří kočovní obyvatelé Indie sice původně krávu dokonce obětovali bohům a maso jedli, v tamějších podmínkách však chování velkých stád působilo potíže a kráva se tak stávala cenným majetkem a přestala být obětována úplně. Kolem poloviny 1. tisíciletí n. l. se vyvinul kult krávy snad i pod vlivem kultu Krišny - pastýře. Mytologické spojení krávy s kultem plodnosti a Země, které mělo kořeny už v dřívějších stoletích, tak bylo dovršeno.

6. Judaismus

6.1 Úvod a historie

Judaismus je patrně nejstarším náboženstvím na světě. Vyšlo z něj křesťanství a velký vliv mělo i na vznik islámu. Judaismus uctívá jednoho boha, který se nazývá buď Hospodin, Jahve, nebo Bůh. Judaismus vyznává přibližně 14 milionů osob, z toho asi 6 milionů v USA, asi 5 milionů v Izraeli a asi 3 miliony v Evropě a zbytek je rozptýlen po celém světě.

Nositelem judaismu, židovského náboženství, je židovský národ, Židé. Za zakladatele židovského náboženství a etického monoteismu je považován Mojžíš (hebr. *Moše* - vytahující, egypt. *moš* - syn). Je postavou historickou (ačkoli jeho historičnost nemůže být stoprocentně prokázána), ale i literární a mýtizovanou. Všeobecně je přijímán rok 1250 př. n. l. jako doba, ve které žil. Mojžíš je podle judaismu nejvyšším zákonodárcem, který od Hospodina převzal Tóru (*Pentateuch* - Pět knih Mojžíšových), když předtím vyvedl Izraelce z Egypta, tj. ze stavu nesvobody ke svobodě.

Dle biblického příběhu přijal na vrcholu hor Sinaj od Hospodina pro Izraelity desatero přikázání (Dekalog) a uzavřel mezi Hospodinem a Izraelity smlouvu, která je zavazovala k plnění desatera a dalších příkazů, za což se jim dostalo příslibu získání Zaslíbené země - *Kenaánu*. Mojžíš poté dovedl svůj lid až jeho k branám.

Z prorockého hnutí, které na základech tohoto náboženství vzniklo, se zrodila i idea mesianismu, představa mesiáše, který svým utrpením a smrtí vykoupí svou zástupnou obětí lidstvo. To byla myšlenka, která se šířila v židovském povědomí a posléze

ovlivnila i Ježíše, symbol křesťanství. Právě v křesťanství se Ježíš stal tímto mesiášem, vstoupil na nebesa a vrátí se na zem, aby soudil lidstvo. V judaismu však mesiáš ještě seslán nebyl a svět na své vykoupení a spasení teprve čeká. Tímto postojem židovský mesianismus přinesl rovněž ideu budoucnosti: po konci světa bude následovat zmrtvýchvstání, poslední soud a přeměna tohoto světa na svět budoucí - v mesiánský stav lidstva.

Základním textem judaismu je hebrejská bible *Tanach*, v křesťanském pojetí Starý zákon. Je antologií starověkého hebrejského písemnictví a byl sepsán v období mezi 1200 př. n. l. - 200 př. n. l.; celkové zformování textů bylo dokončeno v prvním století n. l. *Tanach* je sepsán v hebrejštině, obsahuje 24 knih, z nichž je nejdůležitějších Pět knih Mojžíšových, Pentateuch, čili Tóra).

6.2 Náboženská obec

Denní život přísně věřícího Žida je určován ranní, odpolední a večerní modlitbou, ke kterým se přidávají i modlitby při dalších příležitostech.

Židovský rok je určován lunárně-solárním kalendářem, podle kterého rovněž probíhají i svátky. Počíná prvním jarním měsícem *nisan* (připadajícím na druhou polovinu března) a končí měsícem *adar*. Náboženský rok ovšem začíná prvního dne sedmého měsíce *tišri* (v září nebo říjnu) .

Odlišné odměřování počátku letopočtu a začátku a konce dnů však není jedinou zvláštností židovského kalendáře. Ten, na rozdíl od běžného kalendáře, nevypočítává 12 měsíců roku podle

běhu Slunce, ale Měsíce, a každý kalendářní měsíc tak trvá 29 nebo 30 dnů. Čistě lunární systém se však dlouhodobě užívat nedal. Proto se sedmkrát za 19 let vkládá 13. měsíc do ročního cyklu. Pro snadnější orientaci v tomto nezvykle ustanoveném kalendáři, odečtením 3 760 od židovského letopočtu dojdeme k letopočtu podle gregoriánského kalendáře.

6.3 Židovské tradice

Mezuza

Každá židovská rodina má ve výšce dvou třetin vchodových dveří při pravé straně umístěné malé pouzdro *mezuzá*. V něm je uložen svitek s biblickým textem Dt 6, 4-10 a je zároveň naplněním přikázání „a napíšeš je (tato slova) na veřeje svého domu a své brány“. Mezuzou by měly být opatřeny každé dveře v židovské domácnosti. Často jsou zdobeny, někdy pouze písmeny š-d-j, což může znamenat jak *Šadaj* (tedy všemohoucí), tak i zkratku *Šomer delet Jisra'el*, tedy Strážce dveří Izraele.

Šabat

Oslava *šabatu*, kdy panuje zákaz práce, vychází ze 4. přikázání Desatera o svěcení dne odpočinku, kdy Bůh po šesti dnech stvořitelské práce odpočíval. Začíná v pátek večer po západu slunce a trvá do sobotního večera. Šabat je radostný den, který vyplňují tři šabatové hostiny, slavnostní atmosféra v příbytku, věnování se rodině a dětem, a odpočinek a spánek. Tento den je určen k odpočinku, studiu, modlitbám. Na začátku i na konci sabatu se zapalují svíčky, které symbolizují předěl mezi jedním a druhým týdnem. V sobotu ráno se v synagoze koná předčítání dané části tóry.

Ačkoli má tento svátek svůj dopad na běžný i hospodářský život domácností, měst apod., dodržování této tradice považují Židé za

zcela samozřejmé a neměnné, a pro cizince je tedy v tento čas nutné s výpadkem služeb v židovských oblastech počítat.

Kuchyně a kašrut

Asi nejmarkantnější znak židovské domácnosti je kuchyně. Judaismus velmi přesně na základě biblických veršů i závěrů z nich odvozených velmi pečlivě vyvodil povolená a nepovolená jídla. Souhrn těchto zásad se nazývá *kašrut*, od slova *kašer*, tedy to, co je vhodné k jídlu. Protože judaismus zapovídá smísení masa a mléka (a to za všech okolností), nacházejí se ve zbožných židovských domácnostech většinou dvě až tři soupravy nádobí a příborů, a to na pokrmy mléčné, na pokrmy masité a také zvláštní souprava na *Pesach*, svátek nekvašených chlebů. Stejně tak bývají v této domácnosti dvě ledničky a pokud možno i dva oddělené dřezy.

Tento způsob přípravy jídla a stolování je z hlediska hygieny výbornou prevencí přenosu bakterií a parazitů ze syrového masa na ostatní potraviny.

Z bakterií se jedná především o *Campylobacterus jejuni*, *Salmonella enterocolica*, shigelózy, z parazitů jde pak převážně o tasemnice a škrkavky.

Zvířata, která jsou košer (vhodná k jídlu) jsou velmi přesně vyjmenována. Ze savců to jsou ta zvířata, která mají rozpolcená kopyta a přežvykují (skot, skopové); ryb to jsou ty, které mají ploutve a šupiny (všechny kromě paryb, chobotnic, mlžů apod.); z ptáků se musí jednat o povolené druhy (povolena je drůbež a holubi, nikoli však dravci, mrchožrouti apod.)

Každé zvíře, které splňuje podmínky Tóry, ještě nemusí být košer k jídlu – je potřeba, aby bylo poraženo rituálně správným způsobem, který se nazývá *šchita* (dosl. poražení), které se

provádí tak, že *šochet* (řezník) přetne jediným tahem dokonale nabroušeného nože krční tepny zvířete, které tak během několika sekund umírá a je z něj odstraněna většina krve. Zbylá krev, kterou Tóra zapovídá jíst, je odstraněna při nasolování masa. Zvíře, které by nebylo poraženo rituálně správným způsobem, se nazývá *nevela* a nesmí se jíst. Zvíře (nebo pokrm), které je zakázáno Tórou je označováno za *trejfe* (od slova trefa, mršina), se rovněž nesmí jíst. Košer maso, které by přišlo do kontaktu s mlékem, se rovněž nesmí jíst, neboť je trejfe.

K přísně zakázaným surovinám patří například vepřové maso, plody moře nebo králík. Z preventivního hlediska je tento výběr racionální, neboť tyto druhy masa nejrychleji podléhají zkáze a jsou v teplejším podnebí potenciální hrozbou střevních infekcí. Pokud se Židé stravují v restauracích, musí tam existovat autorizovaný dozor na přípravou jídla z košer potravin. Totéž platí i u nápojů.

Rituální čistota

Kromě běžných situací, jako např. po práci či po návštěvě toalety, je nařízeno si vždy před jídlem umýt ruce a to stejně, jako byly ruce omývány kněžím, když žehnali v Jeruzalémském Chrámu Izraeli. Lze tak účinně předcházet onemocnění z nedostatečného mytí rukou, např. hepatitis A, shigelóza aj.

Rituální čistota je jedním ze základních předpokladů zbožného života, proto věřící již od starověku chodí každý týden vykonat očistnou koupel do rituální lázně, zvané *mikve*. Mikve nemá žádné zvláštní požadavky, pouze je nutné, aby v ní byla proudící voda. Člověk se do ní musí ponořit úplně celý, bez jediného kousku ošacení či šperků, a to tak, aby se voda dotkla každého místa na těle.

Pohřbívání

Zesnulý je pohřben v rakvi nebo pouze zahalen do svého talitu, oblečen v bílém pohřebním rubáši. Zpopelňování je halachickými autoritami většinou zakázáno, ačkoli jsou k nalezení i hroby, kde jsou zesnulí zpopelněni. Na hroby je zvykem dávat místo květin a svíček (jak je obvyklé v Evropě) pouze kamínky. Tento zvyk připomíná pohřby ve starověkém Izraeli, kdy byly hroby pokrývány velkými kameny na ochranu proti zvěři, hlodavcům apod.

7. Závěr

Vliv náboženských hnutí na život obyvatel celého světa je zcela jistě zřetelný - nejen vzhledem k počtu obyvatel celého světa, který se hlásí k některému náboženskému směru či víře, ale i ve způsobu, jakým se dané věrouky prezentují a ovlivňují tak i nábožensky neutrální skupiny i jednotlivce.

Náboženství vstupuje do života lidí ve velké většině oblastí jako součást místního kulturního a historického dědictví, které do velké míry sjednocuje a upevňuje názory a postoje obyvatel hned v několika ohledech – ať už v otázkách čistě náboženských, tak i sociálních a v neposlední řadě mnohdy i politických.

I z hlediska medicíny lze v souvislosti s vírou najít viditelné provázanosti. V první řadě jde o hygienické návyky obyvatel, jejichž pravidelné dodržování či naopak nedostatečnost může u neaklimatizovaných obyvatel či cestovatelů vyvolat značné zdravotní obtíže. Z tohoto pohledu se zdá být nejvíce praktický judaismus, jenž klade svým věřícím za povinnost si před každým jídlem rituálně omývat ruce, či vyžaduje při přípravě pokrmů důsledného oddělování masa od ostatních potravin, čímž mezi věřícími zabraňuje přenosu některých alimentárních nákaz bakteriemi či parazity. Na druhé straně lze zmínit hinduismus, jež spíše než na čistotu těla dbá o čistotu duše.

Nutné je ovšem připomenout, že vedle pojetí hygieny z náboženského hlediska se u exotických destinací na těchto obtížích podílejí i odlišné klimatické podmínky a mnohdy i samotný typ stravy, která zde na rozdíl od středu Evropy i celého rozvinutého světa prochází daleko kratším procesem zpracování, který tak nepodchytí šíření některých onemocnění. Zdrojem

potíží však nemusí být jen nedostatečně tepelně upravená strava, používaná i při náboženských rituálech, ale především také pitná voda, jejíž kvalita napříč kontinenty značně kolísá a v mnohých zemích je jí velký nedostatek.

Dobrou a kvalitní prevencí je v tomto ohledu nejen včasná a dostatečná informovanost cestovatelů, kteří do daných destinací míří, ale i specifická vakcinace proti lokálním zdrojům onemocnění, které však spíše než s náboženstvím souvisí s geografickou polohou dané cílové země.

Vedle stravování je dalším nejčastěji zmiňovaným tématem i otázka vlivu víry na politický chod uvnitř nábožensky kompaktních zemí – a to nejen jejich provázanost na každodenní úkonů občanů-věřících, ale i jejich míra sebereflexe vůči okolnímu světu. Vedle těchto otázek je také v některých zemích vhodné brát na zřetel i rozdílné pojetí genderu, tedy postavení muže a ženy, které může vyvolat z pohledu Evropana nejeden rozpor, stejně jako odlišný náhled na sexualitu včetně všech s ním spojených rizik. V tomto bodě lze zmínit právě islám, kde rozdíl postavení muže a ženy je nejmarkantnější. Naproti tomu ke křesťanství či k judaismu můžeme přiřadit označení „emancipované“.

V neposlední řadě je nutné počítat s vlivem náboženství na chod dané země jako takové a to především s ohledem na místní svátky a tradice. Ne všechny lokální svátky a oslavy mohou být pro Evropana pouze zpestřením - některé s sebou mohou přinést i jisté specifické komplikace jak v podobě společenského úzu, tak i po stránce materiální. Jednoznačným příkladem zde může být chod islámských zemí během posvátného měsíce Ramadánu.

Závěrem lze říci, že při cestování do jakékoli země se také zcela jistě musíme nevyhnutelně setkat a střetnout s místní kulturou, jež byla historicky spoluutvářena nějakým náboženstvím či vírou. Je proto nutné přijmout kulturu tamní společnosti takovou, jaká je, a pokud nám její principy a zvyky nepřijdou z pohledu Evropana přirozené či nám přímo nevyhovují, je třeba si v takovýchto situacích udržet míru individuálního přístupu i za využití prostředků moderní medicíny.

Odmítat netradiční zvyky a rozdílnost náboženství od našeho způsobu života však není vždy zcela správným krokem. Vždyť velká poselství kterékoli víry nenesou jen klasický a nejčastěji zmiňovaný duchovní podtext, ale i obrovský kulturní náboj, který po několik staletí existence lidské civilizace neustále přetvářel obraz lidského společenství od jeho prazákladů až po dnešní moderní svět, jehož nedílnou součástí jsme i my.

Souhrn

Vliv náboženství na život obyvatel celého světa je dlouhodobý a stálý – týká se nejen kultury, kterou obohacoval od počátků lidské civilizace, ale i v prostředí moderní společnosti. Svými kořeny prostupuje i do otázek spojených s medicínou, s lidskými návyky i s hygienou. V kombinaci s exotickou polohou metropolí světových náboženství jsou mnohé zvyky a rituály tamější víry pro Evropana neobvyklé a v některých případech jsou pro neinformovaného cestovatele i značným zdravotním rizikem. Přesto již v dnešní době existují díky historickým zkušenostem, širokým poznatkům z oblasti prevence a cestovní medicíny a masovým informačním technologiím značné možnosti pro to komplikacím předcházet a ze světa rozličných náboženství je tak možné si tak bez obav odnést především nové kulturní a společenské zážitky.

Summary

Influence of religions to the inhabitants over the world is permanent and stable – it concerns not only the culture, which had enriched from the beginnings of human civilization, but also in the environment of modern society. It permeates with its roots in the questions connected with medicine, with human habits and with hygiene. Many of the religious habits and rituals are with the combination of exotic location very unusual for the Europeans and in some cases they are notable health risk for the uninformed traveler. Although, there are considerable possibilities to prevent the complications due to the historical experience, wide knowledge of medical prevention and travel medicine, and mass information technologies. Thanks to these benefits it is possible to get from the world of religion especially new cultural and social experiences.

Seznam použité literatury

DIVECKÝ, J. *Židovské svátky*. Praha : P3K, 2005. 75 s. ISBN 80-903584-3-8

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství, I. Díl*. Praha : Karolinum, 2004. 269 s. ISBN 80-256-0832-4

VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice*. Praha : Portál, 2004. 462 s. ISBN 80-7178-798-1

VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie nových náboženství*. Praha : Euromedia Group, 2006. 446 s. ISBN 80-242-1605-1

WATERSTONE, R. *Duchovní svět Indie*. Praha : Knižní klub k.s. 1996. 184 s. ISBN 80-7176-331-4